30 LET MATURE

STROKOVNI POSVET

POVZETKI REFERATOV

SAZU, 15. april 2025

Akad. dr. Robert Zorec

Možgani se ne razvijajo sami od sebe, temveč zaradi učenja

Za možgane je značilna najvišja stopnja kompleksnosti. Ne razvijejo se sami od sebe.

Vsaka oblika učenja povzroči spremembe v strukturi možganov. Najpreprosteša delitev strukture možganov je del, ki mu pravimo belina, in del, ki mu pravimo sivina. Učenje v belini naših možganov je počasno, saj poteka s celičnimi delitvami. Učenje, ki poteka v sivini možganov, temelji na spremembi oblike celic. Motivacija za učenje je povezana z delovanjem majhnega skupka nevronov jedra, ki mu pravimo *Locus coeruleus*. Aktivnost nevronov tega jedra ustvari usmerjeno pozornost, ki je za učenje nujna.

Strukturne spremembe v možganih potekajo v vseh delih možganov in v vseh celicah, in to je energetsko potratno. Možgani predstavljajo slaba 2 % mase telesa, toda v mirovanju potrošijo 20 % glukoze v sistemskih obtočilih.

Učiteljem moramo zaupati, saj njihovo delo predstavlja zgled, ki usmerja učence in dijake skozi leta. To pomaga, da smo motivirani za predano delo, študij in učenje, kar vodi v stanje, ko prepreke postanejo premagljive in zahtevni cilji dosegljivi. Za opravljanje izpitov je nujen študij in opravljeni izpiti so dragocena subjektivna izkušnja, ki je temelj za samozavestno reševanje izzivov v prihodnosti.

Navdihujejo nas zmagovalci, posebni ljudje, kakršen je atlet Eluid Kipchoge, ki je premagal prepričanje, da maratona ne moremo preteči znotraj dveh ur (*»An incredible humble man!«* https://www.nytimes.com/2019/10/12/sports/eliud-kipchoge-marathon-record.html).

Zapiski:

katalog izpitni
Republiški izpitni center

30 LET MATURE

STROKOVNI POSVET

POVZETKI REFERATOV

SAZU, 15. april 2025

Dr. Slavko Gaber

O razlogih, mehanizmih in poteh

Spomini na maturo v času »velikega prehajanja« se povežejo s pričakovanji utemeljitve prihodnosti samostojne države in položaja posameznikov, posameznic v njej, na načelih zaslužnosti oz. meritokracije.

Zaslužnost, smo verjeli takrat, ne more biti utemeljena na poljubnih presojah. V veliki meri mora temeljiti na objektivno ugotovljenih dosežkih.

Omenjeni duh časa je tako logično v ospredje pripeljal ideje o mehanizmih ugotavljanja dosežkov v polju edukacije, kot so: zunanje preverjanje znanja ob koncu osnovne šole; ideja uvedbe programa mednarodne mature na dveh gimnazijah v Sloveniji; ideja eksterne mature in ideja vključitve v mednarodne primerjalne študije v okviru IEA (Timss; Pirls) in kasneje PISA.

Akterke in akterji tkanja mreže uspešne in pravične Slovenije so na ozadjih premislekov o omenjenem in seveda še o številnih drugih dograjevanjih delovanja družbenih podsistemov že v 80-ih letih prejšnjega stoletja pobliže spoznavali in celo načrtovali uvedbo mature kot izpita, ki bi obenem predstavljal zaključni izpit splošne srednje šole in podelil legitimnost izbiri na različne smeri študija v terciarnem izobraževanju.

Ideja in izpeljava mednarodne mature sta bili pri tem zgled. Zahtevnost priprave in izpeljave pa opozorilo na potrebno doslednost zastavitve, priprave učiteljstva, staršev, dijakinj in dijakov na maturo, ki bi jo uvedli v novonastali državi, v kateri razen odločenosti, da bomo uspeli, nismo imeli kaj dosti pogojev za njeno izpeljavo.

Zdi se, da smo s povezovanjem znanj in prizadevanjem zgledno uspeli, in verjeti je, da bomo sistem, skladno z zahtevami časa, zmogli tudi nadgraditi. Kar predolgo že čaka na to.

Zapiski:

30 LET MATURE

STROKOVNI POSVET

POVZETKI REFERATOV

SAZU, 15. april 2025

Dr. Valentin Bucik

Perspektive splošne mature na temeljih 30-letne tradicije in izkušenj

Matura je zgodba o uspehu. Trideset let je doživela (in preživela) po zaslugi temeljitega in poglobljenega razmisleka ter natančnega načrtovanja strokovnjakov, ki so razumeli šolo in se zavedali vpetosti zaključnih izpitov v mednarodni prostor. Večina zamisli se je ohranila v današnji čas: predvidljiv in standardiziran zunanji državni izpit, ki z obveznim ter izbirnim delom in izbiro ravni omogoča širino ter poglobljenost znanja, s čimer zagotavlja dvig izpitne kulture in kakovost znanja za terciarno izobraževanje. Hkrati se ves čas skuša skrbno spopadati s kritikami, z neprestanim izboljševanjem in posodabljanjem ter s kakovostnimi evalvacijskimi analizami poteka (ne le skozi redna letna maturitetna poročila Rica, temveč tudi z orodji, kot je program OrKa za ugotavljanje in zagotavljanje kakovosti dela na šoli, ki učiteljem in vodstvu šol, pa tudi odločevalcem, ponuja preprost samoevalvacijski vpogled v maturitetne dosežke dijakov na šoli in v državi). V zadnjih letih na Ricu izkoriščajo številne možnosti analiz velike količine maturitetnih podatkov in drugih informacij o šolskem uspehu, spetih s splošnimi demografskimi podatki SURS, skozi katere je mogoče spremljati pravičnost šolskega sistema (povezave dosežkov s socialnim statusom učencev, učencev s posebnimi potrebami ali priseljencev) ali o pomenu znanja in dosežkov na zunanjem preverjanju pri nadaljnji uspešnosti v življenju. Trenutno potekata dva doktorska projekta, o čim bolj verodostojnem določanju dodane vrednosti šole skozi zunanje preverjanje znanja ter o vlogi znanja pri akademskih dosežkih, izbiri študija ter kariernem uspehu in posledično socialno-ekonomskem statusu zlatih (in drugih) maturantov. Maturo (še prej pa kurikularno strategijo) v prihodnje čaka predvsem razmislek o vsebinah in tehnikah učenja in poučevanja za doseganje ključnih kompetenc za 21. stoletje: ustvarjalnosti ter inovativnosti, kritičnega mišljenja, reševanja problemov in učenja (metakognicije).

Zapiski:

30 LET MATURE

STROKOVNI POSVET

POVZETKI REFERATOV

SAZU, 15. april 2025

Dr. Darko Zupanc
Dr. Gašper Cankar

Kolikor si znal, toliko boš veljal.

Koliko veljajo maturanti v odraslosti – dvajset do trideset let po ponovni uvedbi mature 1995?

Osvetlimo pomembne ugotovitve longitudinalne populacijske raziskave Državnega izpitnega centra (Rica) o umestitvi mladih odraslih v družbi dve desetletji po opravljeni maturi v letih 1995–2001 in 2002–2026. Uspešnost mladih odraslih v Sloveniji je izrazito pozitivno povezana z njihovim izkazanim znanjem pri 19-ih letih, izkazano zahtevnostjo, akademsko odličnostjo, doseženim uspehom pri splošni maturi.

Skupine maturantov, ki so pri 19 letih dosegle višji splošni uspeh, so po 15–20 letih v povprečju dosegle tudi višjo stopnjo izobrazbe. Med maturanti generacij 1995–2001 je delež dosežene znanstvene odličnosti 15–20 let pozneje izrazito povezan z izkazanim splošnim uspehom pri maturi. Če je med tistimi, ki so maturo opravili z uspehom 10, 11 ali 12 točk, delež z doktoratom znanosti 1 %, je med tistimi, ki so maturo opravili z 20, 21 ali 22 točkami, delež že 5 %. Med zlatimi maturanti z dosežkom od 30 do 34 točk je delež z doktoratom v povprečju že več kot 20 %, pri diamantnih maturantih, kakor poljudno označujemo maturante z najvišjim možnim uspehom, že več kot 25 %.

Tudi za status poklica na nivoju celotnih kohort maturantov izkazuje jasen trend naraščanja povprečnega statusa posameznikovega poklica z naraščanjem števila točk na maturi. Morda je močna pozitivna povezanost srednješolske in maturitetne uspešnosti z akademsko uspešnostjo pri študiju in pozneje s statusom poklica v Sloveniji pričakovana. Najbrž pa je manj pričakovana ugotovitev raziskave, da so tudi prihodki in premoženje posameznikov v odraslosti močno povezani z uspehom mladih ob zaključku srednje šole in pri maturi: s splošno izobrazbo, predvsem z izkazanim znanjem iz temeljnih predmetov.

Zato moramo v osnovno- in srednješolskih programih imeti visoke zahteve za vse, tudi za mlade iz socialnoekonomsko deprivilegiranih skupin. Mnogi bi to zmogli. Na ta način ne bomo prispevali samo k bolj kakovostnemu, ampak tudi k bolj pravičnemu šolstvu.

Zapiski:

30 LET MATURE

STROKOVNI POSVET

POVZETKI REFERATOV

SAZU, 15. april 2025

Mag. Stane Okoliš

Matura v zgodovinski perspektivi

Pojav mature v zgodovini razvoja šolskega sistema se navezuje na gimnazijo in njeno umeščenost med osnovno in univerzitetno stopnjo izobraževanja. Kot zrelostni in zaključni izpit srednješolskega izobraževanja sledi razvoju gimnazije in njeni vlogi v šolskem sistemu od reforme gimnazije v porevolucionarnem letu 1849 do danes.

Kakor je izvorno izkazovala višjo splošno (jezikovno) izobrazbo in duševno zrelost za samostojen (znanstveni) študij na univerzi, se je z razširjenjem šolskega sistema odpirala tudi drugim izobraževalnim potrebam. Zaznamoval jo je tudi spreminjajoč odnos do gimnazije kot elitne srednje šole. Ob prizadevanju po reformiranju je po drugi svetovni vojni prevladal partijski diktat postopnega ukinjanja mature, v novih razmerah pred 30 leti pa soglasna volja po ponovni uvedbi.

Zapiski:

30 LET MATURE

STROKOVNI POSVET

POVZETKI REFERATOV

SAZU, 15. april 2025

Mag. Ivan Lorenčič

Zagotovitev pogojev za izvedbo mature 1995

Zasnova mature je prinesla nove zahteve pri maternem jeziku (tematske sklope iz obsežnega knjižnega fonda), naravoslovnih predmetih (laboratorijske vaje pri internem delu izpita) in tujih jezikih (preverjanje slušnega razumevanja).

Ravnatelji gimnazij so septembra leta 1993 opozorili, da brez nabave knjižnega fonda, učne tehnologije in CD-predvajalnikov matura ne bo izvedljiva. Zavodu RS za šolstvo je bila naložena naloga, da zahtevno nalogo nabave izpelje v najkrajšem možnem času. Na srečo takrat še ni bilo dolgotrajnih postopkov javnega naročanja in je bila naloga izpeljana v skoraj treh mesecih. Šole so prejele potrebno opremo in knjižni fond, ki ju brez uvedbe mature na šolah nikoli ne bi bilo.

Zapiski:

30 LET MATURE

STROKOVNI POSVET

POVZETKI REFERATOV

SAZU, 15. april 2025

Dr. Boris Dular
Dr. Gregor Dolinar

Uvedba in razvoj poklicne mature

Matura je več kot stoletje in pol prisotna na Slovenskem. Po njeni ponovni uzakonitvi leta 1989 se je izvajala enotna matura za vse srednje šolstvo do leta 2001, naslednje leto pa je prišlo do ločitve mature na poklicno in splošno. Poklicna matura daje dijakom dvojno kvalifikacijo, in sicer strokovno usposobljenost za opravljanje poklica, hkrati pa jim omogoča nadaljnji študij na višje- in visokošolskih programih, z opravljenim dodatnim petim splošnomaturitetnim izpitom pa tudi na univerzitetnih programih. Za razliko od splošne mature je pri poklicni maturi ob njeni uvedbi velik del priprave in izvedbe ostal v pristojnosti šol. Z aktivnim pristopom je Državna komisija za poklicno maturo ob podpori Ministrstva za vzgojo in izobraževanje uspela, da je bila postopno v 23 programih za drugi strokovno teoretični predmet uvedena eksternost. Poenoteni so bili tudi predmetni izpitni katalogi, predvsem v deležih skupne ocene: 30 % ustni in 70 % pisni del izpita. Za nadaljnji razvoj poklicne mature je pomembno, da se postopno uvede eksterno ocenjevanje, kot pri splošni maturi, ki bo omogočilo bolj poenoteno vrednotenje dosežkov maturantov.

Zapiski:

30 LET MATURE

STROKOVNI POSVET

POVZETKI REFERATOV

SAZU, 15. april 2025

Dr. Gregor Majdič

Matura – most med srednješolskim in visokošolskim izobraževanjem

Matura kot zaključni izpit ob zaključku srednješolskega izobraževanja je bila v Sloveniji ukinjena ob začetku usmerjenega izobraževanja, ponovno pa zakonsko uvedena leta 1989 za dijake, ki so bili v srednješolsko izobraževanje vpisani v šolskem letu 1991/92.

Ponovna uvedba mature je nadomestila sprejemne izpite ob prehodu v visokošolsko izobraževanje, vendar pa so se v letih po uvedbi pokazale tudi nekatere pomanjkljivosti tega sistema, kar kaže na potrebo po prilagajanju ob hkratnem zagotavljanju stabilnosti za bodoče dijake, ki morajo ob vpisu v srednje šole vedeti, kakšni bodo pogoji za prehod v visokošolsko izobraževanje.

Zapiski:

30 LET MATURE

STROKOVNI POSVET

POVZETKI REFERATOV

SAZU, 15. april 2025

Dr. Marina Tavčar Krajnc

Razvojna vprašanja mature

Razvoj mature v Sloveniji od leta 1995 kaže, da se z razvojem šolskega sistema kontinuirano pojavljajo tudi pobude in potrebe za spreminjanje mature, tako po strukturi, vsebinah kot tudi ravneh zahtevnosti.

Opaznejše spremembe je matura doživela od leta 2002, ko se je za vpis v terciarno izobraževanje vzpostavilo novo razmerje med splošno in poklicno maturo, tako da so poklicni maturanti dobili možnost vpisa v univerzitetne študijske programe z opravljanjem dodatnega izpita iz predmeta splošne mature ob poklicni. Podatki kažejo, da prehod iz enega v drugi sistem ni ustrezen, saj je študijska uspešnost poklicnih maturantov slabša, kot velja za tiste z zaključenimi gimnazijami.

Prispevek omogoča vpogled v argumentacijo za nujnost sprememb v izvajanju srednjih strokovnih programov za dijake, ki želijo študirati v univerzitetnih ali enovitih magistrskih programih. Argumenti vodijo v sklep, da bi tem dijakom pridobitev ustreznih znanj in veščin omogočili z razširitvijo in poglobitvijo pouka splošnoizobraževalnih predmetov (učni jezik, matematika in tuji jezik), kar se predpostavlja kot usvojeno znanje ob zaključku srednje šole.

Predstavljene argumente upošteva tudi predlog zakona o spremembah in dopolnitvah zakona o maturi.

Zapiski: